

Geniřletilmiř Özet

Giriř

Bağımlılık, kronik ve yinelenen bir hastalık olup, birçok kullanıcı tedaviden kısa bir süre sonra yeniden madde kullanmaya başlamaktadır. Tedavi sürecindeki ve uyuşturucu madde bağımlılığı öncesindeki ve sonrasındaki riskler açısından bakıldığında cinsiyet önemli bir rol oynamaktadır. Kadınların bağımlılığa karşı hassasiyeti, tedavi ihtiyaçları ve nüks durumları erkeklerinde farklıdır. Madde kullanım yoksunluğu yaşayan kadınlar erkeklerden daha rahatsızlık verici semptomlar gösterir. Sosyal bilişsel faktörler ve tedaviye ait çıktılar arasındaki ilişki yazılı olarak kanıtlanmış olsa da özellikle madde kullanım bozuklukları için tedavi olan kişilerde arka planda kalan özelliklerin etkisi bu kadar dile getirilmemektedir. Bu çalışmanın amacı, uyuşturucu madde kullanımında nüksün ne kadar yaygın olduğunu belirlemek ve uyuşturucu madde bağımlısı kadınlarda ilgili faktörleri incelemektir.

Yöntemler

Bu kesitsel çalışma 2020 yılında, Sanandaj'daki bağımlılık tedavi kliniklerinde ayakta tedavi olan 200 kadın uyuşturucu madde kullanıcısı üzerinden yürütülmüş olup, kolayda örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Veriler toplanırken araştırmacı tarafından hazırlanan anket kullanılmış ve yüz yüze görüşmeler yapılmıştır. Söz konusu anket üç bölümden oluşmaktadır. Katılımcıların demografik özelliklerine dair bilgiler edinmek için yaş (yıl cinsinden), medeni hal, eğitim seviyesi ve istihdam durumuna dair sorular sorulmuştur. Madde kullanım öyküsü alınırken kullanılan maddenin türüne, maddenin ilk kullanıldığı yaşı (yıl cinsinden), uyuşturucu madde kullanma yöntemine ve ailenin bağımlılık öyküsüne dair bilgiler alınmış; nüks öyküsü ise nüks zamanı ve davranış faktörleriyle (şiddet öyküsü, çocukluk çağı cinsel istismar öyküsü, Adsız Narkotikler toplantılarına katılım) ilişkilendirilmiştir.

Çocuk istismarı değerlendirilirken Physical Abuse Questionnaire (SPAQ) kullanılmıştır. şiddeti ölçmek ve değerlendirmek için ise conflict tactics scale (CTS) faydalanılmıştır.

Veriler, bağımsız t-testi (independent t-test), Ki-kare testi (Chi-square) ve lojistik regresyondan (logistic regression) faydalanılarak analiz edilmiştir.

Sonuç

Katılımcıların yaş ortalaması 37.75 ± 10.49 ve uyuşturucu maddeyi ilk kullandıkları yaş ortalaması 24.21 ± 8.96 olup, katılımcıların %38'i uyuşturucuyu ilk defa 18 yaşından önce kullanmıştır. % 53.5'lik oranla en sık kullanılan uyuşturucu metamfetamin veya diğer adıyla kristaldir. Tüketicilerin %61.5'i uyuşturucuyu sigara gibi içmekte, %28.5'i yutmakta, %10'u ise iğne ile enjekte etmektedir. Ayrıca, kullanıcıların %38'i uyuşturucuyu ilk defa arkadaşlarıyla, %35.5'i ise eşleriyle birlikte denemiştir. Kadınların %76'sı ailelerinde bağımlılık öyküsü olduğunu bildirmiştir. Uyuşturucu maddeye başlama yaşı ve ailedeki bağımlılık öyküsü, uyuşturucu bağımlılığının nüksünde etkili olan faktörlerdir. Uyuşturucu madde kullanımına başlama yaşları açısından bakılacak olduğunda, her 10 yıllık gecikme, nüksü 0.182 oranında azaltmaktadır (OR, 0.182; %95 CI, 0.034 - 0.974). Ailesinde bağımlılık öyküsü bulunan kadınlarda nüks ihtimali, bağımlılık öyküsü bulunmayan kadınlara kıyasla daha yüksektir (OR, 4.38; %95 CI, 1.82 - 15.21). Davranışsal faktörler açısından bakıldığında uyuşturucuyu bıraktıktan bir süre sonra nüks yaşayan ve yaşamayan kişiler arasında Adsız Narkotikler (NA) toplantılarına katılım, kullanılan uyuşturucu maddenin türü, çocukluk döneminde cinsel istismar öyküsü ve fiziksel şiddet deneyimi gibi değişkenler açısından önemli bir fark olduğu görülmüştür.

Adsız Narkotikler (NA) toplantılarına katılan kadınlarda bağımlılığın nüks etme riski diğerlerine kıyasla 0.09 daha azdır (OR, 0.090; %95 CI, 0.033 - 247). Çocukluk dönemi cinsel istismar (OR, 3.02; %95 CI, 1.280 - 8.071) ve şiddet öyküsü (OR, 3.43; %95 CI, 1.292 - 9.137), kadınlarda nüks riskini artırmaktadır ($p \leq 0.05$). Modern ve endüstriyel uyuşturucu madde kullanımı, geleneksel uyuşturucu maddelelere kıyasla nüks riskini artırmaktadır (OR, 6.68; %95 CI, 1.78 - 24.98).

Tartışma

Bu çalışmada nüks oranı yüksek olup, katılımcıların büyük bir kısmı (%38.5) uyuşturucu maddeyi bıraktıktan sonra bir yıldan kısa bir süre içinde nüks yaşamıştır. Bu çalışmada elde edilen sonuçlar, Thomas McLellan tarafından yapılan çalışmanın sonuçlarından daha yüksektir. Bunun nedeni, uyuşturucu madde kullanım şeklindeki değişiklikler ve çalışmaya dahil olan katılımcıların kültürel farklılıkları olabilir. Danışmanlık ve nüks önleme hizmetleri, bağımlılıktan başarılı bir şekilde kurtulma sürecinin ayrılmaz parçalarıdır. Bu çalışma, diğer makalelere benzer şekilde madde kullanmaya başlama yaşının düşük olduğunu göstermekte, bu da gençlerin madde kullanımına karşı ne kadar hassas bir konumda olduğuna işaret etmektedir. Bu bulgu, kadınların uyuşturucu madde kullanmaya başlama yaşındaki düşüşü onaylar niteliktedir. Çalışmadan elde edilen sonuçlara göre uyuşturucu madde kullanmaya başlama yaşı nüks etki eden faktörlerden biri olup, bu sonuç Eslami ve arkadaşlarının elde ettiği sonuçlarla uyumludur. Erken yaşta uyuşturucuya başlamak, kadınların geçmişte riskli durumlarla karşılaştığını ve istismara uğradığını, dolayısıyla özgüvenlerinin azaldığını ve riskli durumlarla başa çıkmakta zorluk çektiklerini gösteriyor olabilir. Bu açıdan bakıldığında, kadınlara riskli durumlarla başa çıkma becerilerini öğretmek, savunmasızlıklarını azaltmak açısından faydalı olabilir.

Bu çalışmada çocukluk dönemi cinsel istismar ve fiziksel şiddet öyküsü oranı nispeten yüksektir. Diğer benzer çalışmalarda madde kullanım bozukluğu olan kadınlarda yüksek oranda şiddet görülmüştür. Yapılan çalışmalar, kadınların fiziksel ve cinsel istismarının tedaviden olumsuz sonuç alma ve nüks ile ilişkili olduğunu göstermiştir. Bu açıdan bakılacak olduğunda, şiddetin ve madde kullanımının bir arada bulunması, terapistler tarafından ele alınması gereken önemli bir halk sağlığı sorunudur.

Çalışmamızdan elde edilen sonuçlar, diğer çalışmalara benzer şekilde, ailedeki bağımlılık öyküsü ve madde kullanımının nüks etmesi arasında bir ilişki olduğunu göstermektedir. Bu nedenle, kadınlara yardımcı olmak için tedavi sonrası iyileştirme ağlarının oluşturulması amacıyla planlama yapılması gerekmektedir.

Adsız Narkotikler (NA) toplantılarına katılmamak da madde kullanım bozukluklarının tedavisi ile ilgili bir diğer faktör olup, İranlı kadınların madde kullanımını bırakması önündeki engellere odaklanan çalışmada da ele alınmaktadır. Bu açıdan bakılacak olduğunda, madde kullanımının sürdürülebilir şekilde bırakılması için bağımlı kadınların Adsız Narkotikler (NA) toplantılarına katılımları teşvik edilmelidir.

Elde edilen sonuçlar bağlamsal, davranış ile ilgili ve demografik faktörlerin kadınlarda uyuşturucu madde kullanımının nüks etmesi üzerinde etkili olduğunu göstermektedir. Bu nedenle, bu çalışmadan elde edilen sonuçlara dayanarak çeşitli müdahaleler tasarlayıp uygulamak, kadınlarda nüksün önlenmesinde etkili olabilir.